

Список використаних джерел та літератури:

1. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид. – М., 1988. – 494 с.
2. Котляревский С. А. Конституционное государство. Опыт политико-морфологического обзора / С. А. Котляревский // Конституционное государство. Юридические предпосылки русских основных законов. – М., 2004. – С. 69.
3. Лук'янов Д. В. Права людини в релігійних правових системах : [монографія] / Д. В. Лук'янов // Часопис Київського університету права. – 2013. – 3. – С. 32.
4. Сюкияйнен Л. Р. Ислам и права человека в диалоге культур и религий / Л. Р. Сюкияйнен. – М. : ООО «Садра», 2014. – С. 272.

Існюк Світлана Миколаївна

магістрантка соціально-психологічного факультету,
Житомирський державний університет ім. І. Франка

Джерела правового регулювання договірних відносин: теоретико-правовий аспект

Договірні відносини є основою господарської діяльності. Правове регулювання таких відносин здійснюється з допомогою різноманітних правових форм, що відрізняються за рівнем та способом закріплення. Відтак, з метою забезпечення стабільності договірних відносин, є необхідність дослідження джерел правового регулювання таких відносин.

Теоретико-правовий аналіз джерел правового регулювання договірних відносин здійснюється вітчизняними науковцями лише фрагментарно, здебільшого в контексті дослідження того чи іншого цивільно-правового договору, в тому числі в роботах О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, І. І. Зазуляка, О. С. Іоффе, В. П. Мозоліна, О. Є. Харитонова та інших вчених [1; 2]. Окрім того, теорія права досліджує джерела правового регулювання, проте без зв'язку із договірними відносинами. У цій сфері основу складають роботи таких вчених як С. В. Бобровник, С. С. Алексеев, Н. Л. Грант, С. Л. Зивс, В. В. Лазарев, П. М. Рабинович, О. Ф. Скакун, В. Н. Хропанюк та інших [3; 4; 5; 8; 9].

Аналіз стану розробки проблеми свідчить про те, що недостатньо дослідженим є питання щодо визначення джерел правового регулювання договірних відносин загалом та ролі договору у правовому регулюванні. Це обумовлено різними факторами, в тому числі тим, що постійні інтеграційні процеси до міжнародних співтовариств змушують Україну коректувати її внутрішнє законодавство відповідно до міжнародних вимог, проте дані заходи часто є непослідовними або незавершеними, тому можна спостерігати багато неузгодженостей у матеріальному та процесуальному праві України.

Метою цієї статті є здійснення теоретико-правового аналізу джерел правового регулювання договірних відносин.

Поняття «джерела права» розглядається в літературі в двох аспектах: у широкому – як причини та закономірності утворення або генезу (походження); [10, с. 7; 6, с. 132] у вузькому – як спосіб закріплення і існування норм права або, як визначає С. Л. Зивс, – «як зовнішню форму об'єктивізації правової норми» [11, с. 9].

Таким чином, джерелом права (в широкому значенні слова) є суспільні відносини, об'єктивна необхідність врегулювати які виникає у суспільному житті та усвідомлюється законодавцем і втілюється у правотворчості.

Окрім поняття «джерело права», вітчизняна наука використовує термін «форма права». Одні автори називають нормативно-правові акти, звичаї тощо формами права, інші – джерелами права. Слід погодитися з думкою тих авторів, які вважають можливим використання як одного поняття, так і іншого [7, с. 123–124]. «Об'єктивованій в документальному виді акт правотворчості, – зазначає С. С. Алексєєв, – є юридичним джерелом відповідних юридичних норм і одночасно формою їх юридично офіційного буття, існування» [9, с. 233].

При цьому слід звернути увагу на те, в якому аспекті використовуємо поняття джерела правового регулювання. Поняття «джерело права» може бути використане для позначення як причин виникнення (витоків), так і способів закріплення норми права, тоді як поняття «форма права» може бути використане лише у вузькому розумінні, для позначення актів правотворчості.

Зважаючи на особливості вітчизняної правової системи, основним джерелом правового регулювання договірних відносин є нормативно-правовий акт. Нормативно-правові акти, що регулюють договірні відносини, у більшості своїй є частиною цивільного законодавства. Основу цивільного законодавства становить Конституція України, а також Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., що вступив у силу з 1 січня 2004 р. [13].

Поряд із Цивільним кодексом джерелами правового регулювання договірних відносин є також інші закони та кодифіковані акти. У ряді випадків Цивільний кодекс сам указує, які закони підлягають застосуванню до відповідних правовідносин. Наприклад, відповідно до п. 3 ст. 698 Цивільного кодексу до відносин за договором роздрібної купівлі-продажу за участю покупця-фізичної особи, не врегульованих Цивільним кодексом, застосовуються законодавство про захист прав споживачів. Насамперед, мається на увазі Закон України «Про захист прав споживачів» в редакції від 2006 р. та інші. Окрім того, до джерел правового регулювання відносяться Земельний кодекс України, який містить норми що регулюють оренду земельних ділянок, Господарський кодекс, що встановлює особливості договірних відносин у сфері господарювання, а також Повітряний кодекс, Кодекс торговельного мореплавства та інші.

Джерелом договірного права є і міжнародні договори. Однак для визнання за міжнародним договором правової природи джерела права потрібно, щоб згоду на його обов'язковість було надано Верховною Радою України. При цьому він має вищу юридичну силу, порівняно з законами України, тобто якщо в чинному міжнародному договорі, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, то застосовуються правила відповідного міжнародного договору. Україна, як і багато інших держав, що приймають активну участь у міжнародному торговельному обороті, є учасником Конвенції ООН про договориміжнародної купівлі-продажу товарів, прийнятої на конференції у Відні 10 березня – 11 квітня 1980 р. (далі – Віденська конвенція). Віденська конвенція набрала сили на території України Указом ПВР УРСР Про приєднання УРСР до Конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 23 серпня 1989 р. Згідно із Законом від 12 вересня 1991 р. «Про правонаступництво України» (ст. 7), а також відповідно до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів від 23 серпня 1978 р., яка набула чинності

для України 6 листопада 1996 р., в Україні застосовуються положення даної конвенції.

Одним із джерел правового регулювання договірних відносин є звичаї ділового обороту. Так, звичаєм, що зафіксований у відповідному документі, є Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів, підготовлені Міжнародною торговою палатою у 1953 р. (далі – Правила Інкотермс), що на сьогодні діють у редакції від 2010 р. Такі звичаєві норми використовуються при укладанні суб'єктами підприємницької діяльності України всіх форм власності договорів, у тому числі зовнішньоекономічних договорів (контрактів), предметом яких є товари.

Підсумовуючи сказане, правове регулювання договірних відносин можна визначити як вплив держави та суб'єктів договірних відносин з допомогою певних юридичних засобів на договірні відносини з метою їх впорядкування у відповідності до потреб суспільства загалом та конкретних суб'єктів зокрема. Правове регулювання договірних відносин поділяється на нормативне (загальне) та індивідуальне регулювання. Джерелами нормативного (загального) регулювання є нормативно-правовий акт, правовий звичай, судовий прецедент, нормативний договір, а також загальні принципи права. Джерелом індивідуального регулювання є конкретний цивільно-правовий договір, зміст якого становлять сукупність умов, визначених на розсуд сторін і погоджених ними.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дзера О. В. Зобов'язальне право / [за ред. О. В. Дзери]. – К. : Юрінком-Інтер, 1998. – 912 с.
2. Бобровник С. В. Проблеми теорії держави і права. Курс лекцій / С. В. Бобровник. – К. : КУП, 2004. – 120 с.
3. Зозуляк І. І. Розвиток уявлень про істотні умови договору / І. І. Зозуляк // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 136–141: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2007-3/07ziiud.pdf>
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
5. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : [навч. Посібник] / П. М. Рабінович. – Харків : Консум, 2002. – 160 с.
6. Юридичний словник / [за ред. Б. М. Бабія, Ф. Т. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цветкова]. – К. : Гол. ред. Української Радянської енциклопедії, 1983. – 871 с.
7. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х т. / [под ред. проф. М. И. Марченко]. – М. : Изд-во «Зерцало», 2000. – Т. 2: Теория права. – 640 с.
8. Лазарев В. В. Теория государства и права : [учебник для вузов] / В. В. Лазарев, С. В. Липень. – М. : Спартак, 2000. – 511 с.
9. Теория государства и права : [учебник для юрид. вузов и факультетов] / [под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова]. – [2-е изд., с изм. и доп.]. – М. : Норма: Инфра-М, 2003. – 616 с.
10. Алексеев С. С. Теория права / С. С. Алексеев. – М. : Издательство БЕК, 1994. – 220 с.
11. Грант Н. Л. Источники права / Н. Л. Грант // Юрист. – 1998. – № 9. – С. 6–12.
12. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 16. – Ст. 68.

Окремі аспекти класифікації договорів

Питання про класифікацію договорів вже тривалий час є дискусійним і неоднозначним у науці цивільного права. Легше назвати тих, хто не переймався цими питаннями, ніж вказати всіх представників школи договірного права. До їх плеяди можна віднести М. І. Брагінського, В. В. Вітрянського, О. С. Іоффе, О. О. Красавчикова, В. В. Луця, М. М. Сібільова, Є. О. Харитонova та інших.

Проблема пов'язана із нечіткістю наукових позицій і пересіканні різних за природою правових явищ, зокрема «види договорів» та «характеристика договорів». Це пов'язано зі складною їх структурою, значною кількістю стереотипів. Якщо виходити з того, що саме цивільне право є системним, то системними є і його складові частини, у тім числі, й договори. Йдеться лише про ті критерії, які слід виділяти для систематизації договорів та визначення їх властивостей підходів до побудови змісту.

Мета роботи – проаналізувати співвідношення зазначених категорій та розкрити підходи до характеристики цивільно-правових договорів.

Об'єктом є система цивільно-правових договорів, що характеризується внутрішньою єдністю та диференціацією на основі типізації та правовою метою та властивості договорів залежно від різних критеріїв. Предметом стали положення актів чинного законодавства та доктрини договірного права.

Класифікацію цивільно-правових договорів проводять за загальною метою чи спрямуванням сфери правового регулювання (передача майна, виконання робіт, надання послуг, досягнення корпоративного інтересу), специфікою реалізації мети, правовим становищем сторін, приналежністю до певного типу, чи виду, тощо. Є класифікації закономірними чи за юридичними критеріями, або їх поєднанням.

О. С. Іоффе на основі комбінованого підходу виділив дев'ять груп договірних зобов'язань [3, с. 24–25]. М. Д. Єгоров у залежності від характеру переміщення матеріальних благ виділив договори про: реалізацію майна, надання майна у користування, про виконання робіт, перевезення, надання послуг, розрахунки і кредитування, страхування, сумісну діяльність, змішані зобов'язання [2, с. 420].

Заслужує уваги багатоступенева класифікація М. І. Брагінського та В. В. Вітрянського, у якій договори об'єднуються у певні групи і на кожному наступному рівні відображають особливості попередніх. На першому рівні всі договори поділені на чотири групи за їх метою: 1) на передачу майна, 2) на виконання робіт, 3) з надання послуг, 4) на заснування різноманітних утворень. На другому рівні кожна з цих груп поділена на підрівні за притаманними їм критеріями та особливостями [1, с. 3–39]. М. М. Сібільов виділяє загальну та спеціальну класифікацію договорів [5, с. 87].

Професор В. В. Луць за правовою метою та порядком розташування договорів у Цивільному кодексі України виділив такі групи договорів: про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління (купівля-продаж, поставка, контракція, позика, міна, дарування, постачання енергетичних ресурсів); про передачу майна у тимчасове користування (майновий найом, оренда, побутовий підряд, безоплатне користування майном, лізинг); про виконання робіт (побутовий